

AZ ANGOL ERŐPRÓBA.

Ha a háború utáni európai történelemnek fordulópontjait vizsgáljuk, nem tudjuk távol tartani magunktól azt a gondolatot, hogy két nagyhatalomnak párharca játszódik le előttünk, két nagyhatalomé, amelyek a békedokumentumokon mint szövetséges hatalom szerepelnek: Anglia harca Franciaországgal a status quo ante-korabeli prosperálásért folyó küzdelem a jelenlegi helyzettel szemben, amelynek kietlen televényében a bőség fája nem tud meg-eredni.

Franciaország politikai szempontokat követ. Vezetőinek külpolitikai megfontolásait a nemzeti prestige, a gloire irányítja. Franciaország az utolsó évtizedek rohamos industrializálódása dacára is, megtartotta agrár jellegét és nemzeti vagyonosodására távolról sem döntő jelentőségű, hogy a dunai medencében minő jelenségeket váltott ki az idők változása. Az indusztriális, a kereskedő Anglia államférfiai ezzel szemben megdöbbenései konstatálják annak a szomorú jóslatnak beteljesedését, amelyet a pártpolitikának ügyes taktikásával, *Lloyd Georgeal* szemben *J. M. Keynes*, a cambridgei egyetem professzora, hangoztatott, a tudós precizitásával mutatván ki a békének kárhozatban fogant gazdasági következményeit. Brüsszel, Cannes, Genua, London és Locarno azok a stációk, amelyeknél Anglia, gazdasági erejére támaszkodva, szembeszállott a katonai felkészültségével hivatkozó Franciaországgal szemben. Anglia törekvése arra irányult, hogy kereskedelmi szerződésekkel a nemzetközi békés érintkezés kifejlesztésével, a bizalomnak ébresztésével és az új határok által megbontott gazdasági egységek újbóli összefűzésével legalább egyelőre gazdaságilag felépítse azt, amit a gyűlölködés politikája lerombolt. Ha e két nagyhatalom háború utáni szereplését röviden össze akarjuk foglalni, úgy bátran mondhatjuk, hogy míg Franciaország a történelmi Európát akarja megsemmisíteni, úgy Anglia a francia stílusú békemű lebontására törekszik és fel akarja építeni azt, aminek Franciaország keleteurópai függvényeivel esküdt ellensége. Tagadhatatlan, hogy Angliának előttünk nemes politikai magatartása nemcsak felületes szimpátiáknak megnyilatkozása, amelyek a britet mindenkor a hagyományoshoz fűzik, hanem jelenti elsősorban azoknak a létérdekeknek védelmét, amelyek az angol államférfiak számára parancsoló követelménnyé teszik, hogy a szigetország nemzeti vagyonosodásának egyik alapjául tekinthető exportiparágak, bankügy és szállítmányozás felvirágoztatása érdekében helyreállítsák Európát mint piacot. Ez az a pont, ahol érkazonosságba kerül Anglia és hazánk. Az, ami a britek számára vitális érdek, az számunkra a nemzeti ügygel egyet jelent. Jelenti a rekonstruált Európát, jelenti a történelmi Európa feltámadását, jelenti államaink beteljesedését. Ami számunkra business kérdése, az számunkra a nemzeti lét vagy nemlét kérdése. Ezért aggódva szemléljük azokat a jelenségeket, amelyek Angliát épen politikai befolyásának, hatalmi súlyának alapjaiban, gazdasági erejében támadják meg.

Ha aggódó szemünkkel Anglia gazdasági helyzetét vizsgáljuk, úgy szemünkbe ötlük a két veszélyforrás: a *gyarmati iparosodás* és az *angol gyártmányok piacainak szűkülése*. Ami az elsőt illeti, e veszedelem még csak a jövőre vetíti árnyékát. Quebec, Ontario és általában a canadai keleti fekvésű tagállamok növekvő iparosodása, India textiliparának gyors kifejlődése nagy ausztráliai ipari gócpontok kibontakozása, mind oly jelenségek, amelyekből joggal következtethető, hogy nem sok idő múltán a gyártmányt exportáló Anglia nem fogja sokáig élvezni a brit gyarma-

tok által az angol gyártmányok számára biztosított preferenciális vámtarifa előnyeit és az anyaország esetleg kénytelen lesz felvenni a versenyt saját gyarmatainak gyártmányaival szemben, magában a britbirodalomban. Beláthatatlanok azok a politikai és gazdasági következmények, amelyek az anyaországnak gyarmataival folytatott gazdasági érdekelletéből, esetleg vámháborújából állnának elő. A lehetőség szerinti következmények közül a legsúlyosabb a brit világbirodalom bomlási folyamatának megindulása. Azon adatok szerint, amelyeket *Barnes* képviselő *Churchill* második budgetjének parlamenti tárgyalásához fűzött beszédében felsorakoztatott, az exportált angol gyártmányok 46%-a a Brit-birodalomban talált piacra.¹ A gyarmati kereskedelem páratlan jelentősége miatt az abban megnyilatkozó mindennemű változás döntő hatást gyakorol Anglia gazdasági helyzetére.

Ami a második veszélyforrást — az angol exportcikkek piacának szűkülését — illeti, e veszélyt imminensnek mondhatjuk és ennek különös jelentőségét tapasztalhatjuk az angol szénexportkereskedelem tanulmányozásánál és mindazoknak a jelenségeknek vizsgálatánál, amelyek az angol export következtében súlyos helyzetbe került szénbányászati viszonyokban jelentkeznek. *Sir P. Cunliffe Lister* adatai szerint Anglia exportja 1925-ben az 1913. évi világexport 13%-ával szemben 11.9%-ra csökkent.² E nem nagyarányú csökkenéssel szemben az angol szén exportjában jóval nagyobbjelentőségű eltolódás jelentkezik. Ugyanis, amíg 1909—13. évek átlagában Anglia 88.37 millió tonna szenet exportált, addig 1924-ben a szénexport 81.75 millió tonna, 1925-ben pedig 68.97 millió tonna volt. Egyéb exportiparágak lecsökkentett termelése következtében a hazai szénfogyasztás mintegy 6 millió tonnával süllyedt. Az angol szénexport csökkenését az orosz piac felvevőképességének megszűnése, a jótételi szénszállítások, a vízierők egyre növekvő kihasználása és az olajjal való tüzelésnek terjedése okozzák. Növeli még az is, hogy az általános európai gazdasági depresszió következtében az angol szenet emésztő kontinentális gyárak egy része tetemesen csökkent üzemmel működik. Valóban teljesen hiábavaló feladat lenne nagy vonásokban megjelölni azt, hogy vezető európai államok termelésének lecsökkentett angol szén fogyasztása mennyiben tudható be a fehér szén növekvő kihasználásának és mennyiben az általános gazdasági válság eredményének. Ami pontosan megállapítható, az egyes államokba háborúelőtti években és 1925-ben exportált szénnek mennyisége. A két adat közötti különbség mutatja azt a veszteséget, amely Angliát a piacok elvesztésével vagy szűkülésével kapcsolatban érte.

Anglia szénexportja	1909—13 évi átlagban	1925-ben
	millió tonnákban	
Oroszországba irányult	4,112.000 tonna	927.000 tonna
Olaszországba «	8,672.000 «	6,439.000 «
Skandináviába «	9,918.000 «	8,806.000 «
Németországba «	9,438.000 «	3,451.000 «
Spanyolországba «	2,550.000 «	1,561.000 «
Dél-Amerikába «	7,168.000 «	4,632.000 «

Tekintettel arra, hogy a bányáipar közvetlenül körülbelül 1,100.000 bányászt foglalkoztat, akikhez járul a szén derivatumait feldolgozó iparban, szénkereskedelemben és annak szállításával kapcsolatban foglalkoztatott munkások száma, joggal állíthatjuk, hogy Anglia gazdasági prosperitása e

¹ «The Times» 1926. V. 1. száma.

² «The Times» 1926. IV. 30. száma.

«kulcs»- iparág helyzetével szorosan összefügg és az angol szénbányászat megrendülése az angol ipari szervezete megrázkódtatását jelenti. Azoknak a vitáknak a jelentősége tehát, amelyek az utolsó évtizedekben az angol szénbányászatban játszódtak le, túlterjed egy ipar érdekszféráján és nemcsak angol nemzeti, hanem világgazdasági és politikai érdekűvé válik.

Az angol bányászsztrájk története arra az időre nyúlik vissza, midőn a bányatulajdonosok 1893-ban visszautasították a bányászoknak újabb béremelésre irányuló követelését, hogy véget vessenek annak a szakadatlan béremelési folyamatnak, amely ügyes szakszervezeti taktika következtében 1888 óta 1893-ig terjedőleg a tőkéknek szénbányászatba való fektetését irremotabilissá tette. *Gladstone* nevéhez fűződik az a kompromisszum, amelyet az angolok *great old manje*, *lord Rosebery* külügyminiszter támogatásával elért és amely rövidesen véget vetett az első, 1893-ban kitört általános bányászsztrájkknak.¹ Míg a XIX. században és századunk első évtizedében a bányászsztrájk kizárólag a bérharc fegyvere volt, addig azóta, hogy 1911—12-ben a parlamenti *Labour Party* javaslatot terjesztett az alsóház ülése elé, a bányák nacionalizálását célozva, — az 1912 után kitörő bányászsztrájkok nem voltak többé egyszerű bérharcnak tekinthetők, hanem a munkásság küzdelmének minősültek, amelyeket a szakszervezetek a kapitalista termelés helyébe szervezendő kollektív termelés valóráváltása érdekében vezettek, részint a munkaadók, illetőleg azok szervezetei, részint az államhatalom ellen. 1912 más tekintetben is fordulópontot jelent. Ugyanis *Robert Smillie*, a bányászok szövetségének titkára, az owenista «*One big union*» szellemét feltámasztva, kijelentette, hogy «az általános bányászsztrájk csak a bányászok halálraéheztetésére vezet, ha ők nem részesülnek az összes trade uniók tagjainak sympathia-sztrájkyszerű támogatásában». *Smillie* szerint tehát az általános bányászsztrájkot az összes munkavállalók általános sztrájkjává kell kifejleszteni. Ennek az elvnek elfogadásával a latin syndikalizmus szelleme penetrálta a konzervatív jellegű trade unionismust. Az 1912. évi sztrájkokkal kezdődik az «új trade unionismus». (*The New Trade Unionisme.*) Míg a régi angol szakszervezeti mozgalom különösen a századforduló idején nagy vagyon felett rendelkező szervezeteivel a forradalmi proletármozgalom terjedésének egyik akadályává vált, addig az új trade unionismus a parlamentáris keretekben érvényesülő politikai munkásmozgalom célkitűzésein túlmenően, a forradalmi újítás tanainak vált hordozójává. 1912-ben kulminált a háborúelőtti munkásmozgalom, míg 1908-ban a bérharc folytán elveszett munkanapok száma 10,834.189 volt, addig 1912-ben 40,914.675. A háború kitörése az angliai bérharcot annak forrójánál érte. De az angol munkáslelkében még alig lángra lobbant osztályharc tüzenél izzóbb volt a patriotizmus heve és a szemben álló felek szent egységbe tömörülve, a leszámolás napját kevésbé sorsdöntő időre halasztották el.²

A háború alatt úgy közgazdasági, szociális, mint katonai okoknál fogva *Lloyd George* a szénbányászatnak állami kezelésbe való vétele mellett döntött. A nagyobb ipari konfliktust állandó béremelésekkel hártja el. De 1919-ben az általános bányászsztrájk kikerülhetetlennek látszik. *Lloyd George* királyi bizottsággal kívánta megvizsgáltatni a bányászszövetség javaslatát s e formula segítségével elérte, hogy a bányászok 615.000 szavazattal 105.000-rel szemben kimondták, hogy a kiküldendő vizsgálóbizottság jelentésének publikálásáig a tömeges munkabeszüntetés fegyveréhez nem nyúlnak. — A szénbányászati helyzet

¹ Yves—Guyot, Blocus de la Grandé Bretagne par les Trade Unions, Journal des Economistes, 85. évf. 1926. V. 15. szám.

² Lásd: *Meredith Atkinson, The General Strike in History, «The Nineteenth Century»* 1926, VI.

kivizsgálásával megbízott bizottság elnökévé a király Mr. Justice *Sankey* bírót nevezte ki, akinek nevééről elnevezett «*Sankey-bizottságban*» a *Miners Federation* által választott 4 bányász, a kormány által kinevezett 2 szakértő, 3 kormánydelegátus és 3 bányatulajdonos foglalt helyet. 1919 márciusában a *Sankey-bizottság* miután annak tagjai megegyezésre lépni nem tudtak, 4 jelentést hozott nyilvánosságra. *Sankey* bíró által aláírt jelentés két legfőbb pontja a bányák nacionalizálásának végrehajtását és a munkaidőnek az 1909. évi munkaidőt megállapító törvény módosításával, annak hét órában való megállapítását javasolta. Angol közgazdászok véleménye szerint, a szén akkori árát számítva, a napi 7 órás munkaidő megvalósítása az angol széntermelésnek évi 30 millió £ kárt okozott. *Bonar Law*, a Board of Trade akkori elnöke, Lloyd George kormányának nevében elfogadta *Sankey* javaslatait, de kijelentette, hogy amennyiben azoknak megvalósítását a bányászok általános sztrájjal igyekeznének kieroszakolni, az esetben a kormány szabad kezét nyer és a sztrájk sikerét hatalmi úton fogja megghiúsítani. A bányászok 693.600 szavazattal 77.000-rel szemben sztrájk kimondása ellen határoztak. 1919- és 1920-ban a bányák állami igazgatása tovább is fennállott. A szén értékesítésénél az újonnan szervezett bányászati hivatal azt az elvet követte, hogy belföldön önköltségi áron alul értékesítette a szenet, amiáltal a drágaság elleni küzdelmet hathatósan előmozdította és növelte az angol ipar versenyképességét a világpiacon. *Lloyd George* az 1920. évi *Emergency Mines Act*tal a bányák állami igazgatásának időpontját 1921 augusztus 31-ig kitolta, de a kormánynak fenntartotta az előbb említett törvény azt a jogot, hogy a bányák állami igazgatását 1920 augusztus után rendeleti úton bármikor megszüntethesse. Ekkor, 1920 közepén, a világgazdasági konjunktúrában egy gyors fordulat következett be. A reparációs szén hovatovább kiszorította az angol szenet úgy a francia, mint az olasz piacról, Oroszország teljes gazdasági összeomlása pedig az ottani piac visszaszerzésének reményét semmisítette meg. *Sir Robert Home* attól tartva, hogy a szénbányászatot sújtó dekonjunktúra nem hogy bevételt, hanem terhet fog jelenteni a budgetra, kormányánál keresztülvitte a bányák állami igazgatásának 1921 március 31-ikével való megszüntetését.¹ E kormányzati aktus nyílt bejelentése volt annak, hogy a kormány a *Sankey-bizottság* által javasolt nacionalizálás tervével nem foglalkozik és az állami kontroll megszüntetésével a szénbányászatban visszaállítja a háborúelőtti állapotot. A bányászszövetség gigászi erőmegtűzítést tett, hogy a három legnagyobb szakszervezeti szövetségeknek (a *Triple Alliance*, a bányászok, vasutasok és szállítómunkások szövetségeinek kartellje) bevonásával sztrájk útján kényszerítse ki a szénbányászat nacionalizálását. Ekkor érte az angol szakszervezeti mozgalmat az első nagy csapás. A sztrájk kitörésekor J. H. Thomas 1921 április 14-én kijelentette, hogy a vasutasok szövetsége, a bányászok mozgalmát sympathia-sztrájjal támogatni nem hajlandó és ugyanerre az álláspontra helyezkedett a szállítómunkások szövetsége is. E napot a szociálpolitikai szakírók az *angol munkásmozgalom fekete-péntekjének* nevezték el. Bár *Lloyd George* alig két héttel utóbb a bányaiiparnak 10 millió £ segélyt ajánlott fel, hogy a hosszú sztrájk által előidézett termelésesökkenést elkerülje — a bányászok nem tágítottak. Július1-ig 49 napon keresztül állott a sztrájk, amelyben 1,240.000 munkás vett részt és az elveszett munkanapok száma 69 millióra emelkedett. E bányászsztrájk következtében Anglia szénkivitele az 1921 márciusi exporttal 2,110.000 tonnával szemben áprilisban 660.000, májusban 30.000 és júniusban zéró tonnára süllyedt,

¹ Yves-Guyot Blocus de la Grande Bretagne par les Trade Unions, Journal des Economistes, 85. évf. 1926. V. 15. szám.

sőt az angol ipar ezidőben kénytelen volt jelentékeny mennyiségű szenet Belgiumból importálni. Bár a közel 50 napos általános bányászsztrájk nem érte el a vezetői által kitűzött célt, nevezetesen a szénbányászat nacionalizálását vagy legalább is az állami felügyelet idejének meghosszabbítását, mégis két oly nevezetes szociálpolitikai újítást vezetett be a bányásziparba, hogy azt az egyezményt, amely 1921 nyarán az érdekelt felek között létrejött, azok közé a dokumentumok közé kell sorolnunk, amelyek sorába a dán »*Septemberforlig*», az építőipar Whitley-szervezetének alapszabálya és az 1918 novemberi német »*Arbeitsgemeinschaft*« alapjául szolgáló kollektív szerződések tartoznak. Az 1921-es kollektív szerződés ugyanis *profit sharinget*, *létszámminimumot*, *gazdasági aránybért* és *bérszabályozó szervezetet* egyaránt stipulál. A szerződés ugyanis kimondja, hogy a tiszta jövedelem 85%-a munkabér formájában a munkavállalóknak kifizetendő, a bérszabályozó nem süllyedhet az 1914. évi munkabér 120%-a alá, a gazdasági aránybért megállapító fejezet értelmében pedig az ország a bérmegállapítás szempontjából 13 kerületre oszlik és minden kerületre illetékes *paritásos bérmegállapítóbizottság*, a kerület mindenkori termelési, értékesítési és egyéb gazdasági viszonyainak figyelembevételével időről-időre bizonyos grafikonoknak szemmeltartásával megállapítja azt a bérpótlékot, amelyben a munkás a szintén paritásos alapon szervezett »*akna-bizottság*« bevonásával megállapított, bányánként különböző alapteren felül részesül.¹

Az 1921. évi kollektív szerződés értelmében a bérmegállapítás az e célra szervezett Nemzeti Bérhivatal (*National Board of Wages*) feladata. E szerv alá tartoznak a paritásos kerületi *district councilok*, míg az aknában felmerülő lokális jellegű viták eldöntésére az Akna-bizottság (*pit committee*) hivatott. E bérmegállapító és egyszersmind békéltető szervezet tulajdonképpen másolata azoknak az országos békéltetésügyi szervezeteknek, amelyeknek elvi alapjaiul a *Labour Party* 1918. évi kongresszusán 2,374.000 szavazattal 753.000-rel szemben elfogadott *Whithley-jelentések* szolgálnak. A nacionalizálási ábrándtól vezérelt bányászok 1921-ig elvetették a modern békéltetésügyi eljárás korolláriumának tekinthető *Whithley-rendszert* és ezért nem jelentőség nélkül való hogy az 1921. évi kollektív szerződés elfogadásával a bányászövetség kompetensnek oly békéltetési szervet ismert el, amely bár elnevezéseiben teljesen eltér a *Whithley-reportok* alapján, szervezett békéltetésügyi rendszertől, de annak szervezeti alapelveivel teljesen azonos volt. — Bár a bányászok számára az 1921. évi nagy sztrájk kudarccal végződött, úgy véljük, hogy a konciliáció eme rendszerének részükről való elfogadása nemcsak a bérharcban szenvedett balsikernek következménye, hanem annak is, hogy már a sztrájk kitörése előtt² *Frank Hodges* elismerte, hogy 1921 februárban a szénbányászat 4 és fél-millió £ veszteséggel dolgozott.³ *Hodges* volt az első, aki elismerte, hogy a súlyos gazdasági válság idején profitról szónokolni dőre eljárás s ezért ő a kormánytól nemzeti hitelt követelt, amely, szerinte, lehetővé tenné a munkabéreknek, a szén árának változatlanul hagyása mellett, az összes bányakerületekben végrehajtott emelését. — Az 1921. évi kollektív szerződés 1924 január i-én lejárt. A kormány megbízásából az érdekelt felek között *Lord Burkmaster* közvetített. A Ruhr-megszállás, illetve a németek passiv resistenciája miatt tétlenségre kárhóztatott westpháliai bányaiipar termelésének szünetelése az angol szénbányászat számára magas konjunktúrát jelentett. Angol szén foglalta el a westpháliai szén helyét és *Lord Burkmaster* tárgyalásai éppen arra az időre

¹ Lásd: *Report of the Royal Commission on coal industry 1925*. London, 1926. 132—134. old.

² Lásd *Kovrig Béla*: *Az ipari békéről* 12, 19 és 34. old.

³ »*The Times*« 1921. évi. III. 30. szám.

estek, amikor e politikai mozzanatok által előidézett konjunktúra in floribus volt. 1924 májusában létrejött egyezmény szerint a bányászok a tiszta nyereségnek addig számukra biztosított 85%-ával szemben annak 87%-ig részesednek és a kerületi bérmegállapításnál a bérminimum az 1914-es standardbér $133\frac{1}{3}\%$ -nál alacsonyabb nem lehet. Számszerűleg az 1914. évi konjunktúrában megállapított szerződészerű bér az 1921. évi egyezmény alapján fizetett bérekkel szemben 11%-os emelést jelentett. Az 1924-es szerződés lejáratnak ideje 1925 július 31-re eset, Időközben *Poincaré* bukása *Briandnak* a németekkel szemben engedékeny politikája következtében a rajna—westpháliai szénmedence megszállása fokozatosan megszűnt, ami az angol szén számára addig alig ismert arányú konjunktúra végét jelentette. Az angol szénbányászat a konjunktúra tetőpontján megállapított magas munkabérek terhe alatt roskadt akkor is, amikor az alig néhány hónapig tartó konjunktúrát minden átmenet nélkül depresszió váltotta fel. Az 1924 végén beköszöntő szénbányászati válság volt az első krízis, amely az angol bányászatot a háború után érte. Mert 1919—1920-ban a franciaországi és belgiumi rekonstrukció ösztönözte az angol exporttevékenységet, 1922-ben kitört általános északamerikai bányászsztrájk nyitott meg új, tengerentúli piacokat az angol szén előtt. Az 1923—24-es Ruhr-megszállás volt az utolsó kedvező mozzanat, amely újra lendületet adott a már-már visszahanyatló angol szénprodukciónak. Az is elmúlt. Az egyre szélesebb körökben terjedő európai gazdasági válság, az európai piac felvevőképességének csökkenése nem maradhatott minden további hatás nélkül az angol szénbányászatra sem. 1924 nyarán J508 bánya szüntette be üzemét 104.500 munkással. *Baldwin* 1925 július elején tanulmányi bizottságot küldött ki, hogy az megoldási javaslatot terjesszen a kormány elé. *Baldwin* tapogatózásaira *Scarboroughban* a munkásság határozatokkal felelt: A bányászok visszautasítanak minden javaslatot, ami a béreknek csökkenését vagy a munkaidőnek meghosszabbítását célozza és követelik a szénbányászat államosítását. A bányászok határozatilag kimondják, hogy minden ezzel az elvi álláspontukat sértő eljárásra sztrájkhatározattal felelnek. *MacDonald*, hogy nyomatékokat adjon a *scarboroughi* határozatoknak, az alsóházban figyelmezteti a kormány elnököt, hogy az 1921. évi sztrájk a nemzetnek 287 millió £-ba került, tehát igen valószínűtlen, hogy 1925 végén fenyegető sztrájk 100 millió £-nál kevesebb károsodással érjen véget. Vannak, akik joggal teszik fel a kérdést, hogy vajjon *MacDonald* előtt említett parlamenti beszédével — ha tényleg kitört volna a sztrájk — nem járult volna-e hozzá a nemzet károsodására vezető akcióhoz? Ilyen súlyos kilátások, nehéz gazdasági körülmények és komoly fenyegetések terhe alatt fogott hozzá *Baldwin* annak a kérdésnek megoldásához, hogy mi módon lehetne a kollektívtermelés megvalósításával járó kockázat vállalása nélkül átvezetni a britek legnagyobb iparát a jelenlegi válságból egy oly megoldás felé, amely a szénbányászat alanyi tényezőjének súlyosabb sérelme nélkül lehetővé tenné úgy a bányászat jelenlegi színvonalának, mint a bányászok mostani életstandardjának fenntartását.

1925. júliusban az 1924-es kollektív szerződés hatályát veszítette, A szénpiac általános helyzete lehetetlenné tette a magas konjunktúra idején megállapított bérszínvonal további fenntartását. Tartani lehetett attól, hogy a bányaiiparba helyezett tőkét irrentabilitása következtében további üzemredukciók állanak elő. Ugyanis bár *Sir Josiah Stamp* véleménye szerint a szénbányászatba fektetett tőke a háború előtti években sem biztosított magas kamattőkevédelmet (átlagban 9% volt), addig a háború után az 1 tonnára eső tiszta nyereség állandóan csökkent. 1925-ben a bányászati hivatal kimutatása szerint a szénbányászati vállalatok Skótszágban a kibányászott szénnek 88%-át, Northumberlandban 100%-át, Durhamban 97%-át, Dél-Walesban 90%-át,

a keleti bányakerületekben 47%-át, Lanchashireben, Cheshireben és Staffordshireben 71%-át, veszteséggel termelték ki.¹

Egy tonnára eső tiszta nyereség (átlagban):

1904—1908-ig	1.01 shilling
1909—1913-ig	1.04 »
1914—1921-ig	2.014 »
1922-ben	0.97 »
1923-ban	2.17 »
1924-ben	1.17 »
1925-ben (6 hónap)	0.19 »

A múlt esztendőben állandó veszteséggel működő szénbányászati vállalatok vájógépek alkalmazásával igyekeztek a termelési költségeket csökkenteni. Bár a vájógépek alkalmazásának terjedése révén az 1900. évi 1½%-kal szemben 1924-ben a vájógépek már az összesen kitermelt szén 19%-át termelték ki, az arányszám messze elmaradt attól, az északamerikai szénpiacra jellemző arányszámtól, ami azt mutatja, hogy 1924-ben az Észak-Amerikában kibányászott szénnek 70%-át vájógépek aknázták ki.² Érdekes, és az ipari forradalom idejére emlékeztető tünet, hogy a bányászok a szénipari munkanélküliséget növelő vájógépek alkalmazásával szemben géprombolásokkal védekeznek.³ Természetesen az elavult berendezésekkel és idejét múlt termelő módszerekkel dolgozó angol bányászat képtelen nyomon követni a westfáliai és pensylvániai bányászat fejlődését. Egy angol bányász, — technikai okokból, évi átlagban — alig egyharmadát termeli ki annak, amit évenként átlagban egy észak-amerikai bányász fejt kies az angol bányász teljesítménye 10%-kal elmarad egy Ruhr-melléki bányász teljesítménye mögött. Általános gazdasági és technikai okok oda vezettek, hogy jelenleg 7 bányásznak kell megélnie annyi szén árából, amelyből a háború előtt 6 bányász tartotta fenn az angol bányász átlagos életszínvonalát. Természetesen ennek feltétele az lett volna, ha a szén ára 1/6-ával magasabbra emelkedett volna, mint a bányász megélhetéséhez szükséges javak ára. De ennek éppen ellenkezője következett be. *Sir Herbert Sámuel* megállapítása szerint az életszínvonal változatlanul csak akkor tartható fenn, ha vagy a szén piaci ára emelkedik, vagy a szénbányaipar átszervezésével és modernizálásával, a költségek emelkedése nélkül sikerül a termelés fokozása vagy a munka idejének — a bányász jövedelmének változatlanul való hagyása mellett — végrehajtott hosszabbításával.⁴ Miután pedig a világszénpiac kedvezőtlen helyzete miatt a szén árának emelkedése valószínűtlen, különben is annak emelkedése a többi angol export-iparágaknak külföldi versenyképességét lehetetlenné tenné, — a szénipar átszervezése és modernizálása pedig a kitűzött célokhoz csak hosszabb idő múltán vezetne, az egyetlen kínálkozó alternatíva a munkabér csökkentése, vagy a munkaidő növelése, az előbbinek változatlanul hagyása mellett, 1925 júliusában a kormány által kiküldött vizsgáló bizottság a bérek színvonalának sülyesztését tanácsolta, amely ajánlás ellen való tiltakozásként, a bányászszövetségnek *Scarboroughban* tartott kongresszusa bejelentette az általános bányászsztrájkot. *Baldwin*, hogy a deficittel dolgozó vállalatok számára, az ipari békéhez fűződő általános nemzeti érdekekre való tekintettel az 1915. évi bérszínvonalat 42.2%-kal felülmúló munkabéreknek további folyósítását lehetővé tegye arra az időre — 9 hónapra — szólólag, amely idő alatt a szénbányaipar problémája összes vonatkozásaiban

¹ Lásd «*The Morning Post*» 1926. V. 1. számát.

² *Report of the Royal Commission of the Coal Industry* (1925. 122. old.).

³ Lásd *Harold Cox* véleményét *Yves-Guyot* id. cikkében.

⁴ Lásd *Sir Herbert Sámuel* jelentésének 130. old.

tisztázható lesz, a szénbányaiparnak 27 millió £. állami támogatás nyújtását javasolta. A konzervatív és munkáspárti szavazatok többsége, a liberálisok szavazataival szemben *Baldwin* javaslatát megszavazta, ami által a gazdasági liberalizmus őshazájának kormánya a szubvenciók iparpolitikája terére lépett. Ezzel a lépéssel *Baldwin* sikerült a döntést 1926 május 1-ig elodáztatnia. De midőn *Baldwin* javaslatának elhangzása után — 1925 augusztus 6-án — *Smillie* az angol alsóházban kijelentette, hogy; «a bányák kérdése mindaddig nem fog nyugvópontra jutni, amíg az aknák nem mennek át a nemzet tulajdonába, hogy azok a köz érdekét és ne a nyereség fokozásának célját szolgálják», — nyilvánvalóvá vált, hogy a kérdés-komplexum középpontjába ismét a szénbányászat nacionalizálásának, a köztulajdonba való vételnek kérdése került. Valóban, mihelyt egy királyi dekrétum Palesztina volt kormányzóját, *Sir Herbert Samuel*t megbízta, hogy mint a szénbányászat helyzetének kivizsgálására kiküldött vizsgáló bizottság elnöke, *Sir Herbert A. Lawrence*, *Sir W. H. Beveridge* és *K. Lee* bevonásával a kormány elé megoldási javaslatokat terjesszen, — a bányászok szövetsége azonnal fellépett a szénbányászat nacionalizálásának követelményével. Míg az 1919. évi *Sankey-bizottság* elnökének jelentése a nacionalizálás mellett szólott, addig *Sir Herbert Samuel*nak 1926 márciusában publikált jelentése a kérdést két részre bontotta. *Sir Herbert* jelentése ugyanis gazdasági, állami pénzügyi, szociális és külkereskedelmi okoknál fogva visszautasítja a bányászszövetségnek nacionalizálási javaslatát, de a jelenleg a bányavállalatok által a földtulajdonosoknak (*landlords*) rendszeresen fizetett évi szénmegváltási összegeknek (*royalties*) állami kisajátítását hozta javaslatba.

Sir Herbert Samuel jelentésében megállapította, hogy az aknák többségének elavult berendezése, az aknajáratok célszerűtlen vezetése, számos bányának szokatlan szűk terjedelme és gyakorta hibás üzemvezetés, a szénbányászat modernizálását, átszervezését s nagyobb üzemi egységekbe való tömörítését teszi szükségessé. Nehogy a nagyobb üzemi amalgamatiók létrehozását az úgynevezett roylalties élvezői késleltessék, vagy megghiúsítsák, a jelentés a földtulajdonosi jogok kisajátítását és e célból 100 millió font értékű állami járadék-kötvény kibocsátását javasolja. Igen figyelemreméltó az az ajánlás, amely szerint, abban az esetben, ha több vállalat egyesülése, vagy truszt-szerű tömörülése a vállalatok többségével szembehelyezkedő egy vagy több vállalat ellenállásán megghiúsulna, az állam törvényes fölhatalmazás alapján kényszer hatalommal hozza létre a vállalatok egyesülését. Ez valóban az állami beavatkozás legszélsőbb határa, hiszen a vállalatoknak, mint önálló gazdasági egységeknek létét teheti semmivé. Ez ajánlásból levonhatjuk azt a következtetést, hogy ha a köz érdekeiről van szó, úgy a liberális elveken is túl teszik magukat az angol államférfiak, de tartózkodnak attól, hogy merev rendeletek által schematikusan kényszer-kartellekbe tömörítsék az önálló voltukban egészséges és rentábilis vállalatokat. A jelentés ugyanis kimondja, hogy az állami beavatkozás a köz érdekében minden egyes esetben csak törvényhozási aktus alapján fogantatosítható.

Úgy látszik a közvetítőkereskedelem már Angliában is úgyannyira meghosszabbította és ezáltal megdrágította a termelőtől a fogyasztóig vezető utat, hogy a királyi bizottság jelentése szénkereskedelmi szövetkezetek megszerve-

¹ Ugyanis *Sorley* megállapítása szerint, az Erzsébet királynő és Northumberland hercege között felmerült perben az angol bíróság 1568-ban akként ítélkezett, hogy a nemes fémeket kivéve, minden ásvány a földfelület tulajdonosának tulajdonába tartozik. A bányavállalat tehát szerződés-szerűtlen kötelezi magát arra, hogy a tulajdonosnak a szénbányászat engedélyezése ellenében ton-nánként meghatározott összegű ellenértéket fizet. Ily címen a földtulajdonosok a szénbányavállalatoktól a háború után évenként átlag 6 millió £ jövedelmet húznak.

zését javasolja. — A munkateljesítmény érdekében a jelentés a munkásnak a nyereségben való részesedése mellett foglal állást és kívánatosnak jelzi, ha e célból a vállalatok újonnan kibocsátott részvényeiknek egy részét a nyereség-részesedés (profit sharing) fejében, bányászai között osztanák szét. Miután a jelentés az ipar átszervezésének, modernizálásának, nagyobb üzemi egységek szervezésének feladata rövidesen meg nem oldható, az adott helyzet javítása céljából — a jelenlegi munkaidő változatlanul hagyása esetén— az 1924. évi bérek csökkentését javasolja.¹ A kormány *Sir Herbert Samuel* jelentésében foglalt ajánlásokat 1926. március 24-én elfogadta és *Baldwin* kijelentette, hogy azok megvalósítása jelesül a bányaiipar átszervezése, a szénkereskedelem reorganizálása s a profit sharing intézményesítése céljából rövid időn belül a kormány javaslatokat fog az alsóház elé terjeszteni. Új egyezmény létrehozása céljából *Baldwin* az érdekeltek között egyeztető eljárást kezdeményezett, midőn április 15-én a munkások számára váratlanul, a vállalatok május 1-re szólólag az 1921. évi és 1924-ben revideált kollektív szerződést felmondották és azzal egyidejűleg május 1. hatállyal új tarifát dekretáltak, kijelentvén, hogy csak azokat a bányászokat hajlandók elseje után foglalkoztatni, akik az új, lecsökkentett béreket tartalmazó tarifát fogadják el.² Az új bérek az 1926. május 1-ig érvényben levő béreknél lényegesen alacsonyabbak voltak, hiszen a veszteséggel termelő vállalatok, minthogy ez időponttól kezdve állami támogatásban nem részesülhettek, csak összes tőketartalékaik feloldozásával tudták volna az 1924. évi konjunktúrában megállapított béreket tovább is fizetni.

Egy vājár átlagos napi keresete az angol szénbányákban

	az 1924. évi kollektív szerződés szerint	az 1926. évi május 1. bér- tarifa szerint ³
Skócia	9 s. 4 d.	7 s. 6 d
Dél-Wales	9 « 9¼ «	7 « 2½ «
Durhlam	9 « 8 «	6 « 10 «
Northumberland... ..	10 « 4 «	7 « 7 «
Yorkshire... ..	10 « 7½ «	9 « 6¾ «

A bérleszállításra *Cook*, a bányász-szövetség titkára kiadta a jelszót, «a bérekből egy pennyt sem, a munkához egy órát sem adunk!» A szakszervezetek tanácsa május 1-ére általános bányászsztrájkot hirdet, ha a munkaadók nem vonják vissza az általuk dekretált tarifát. *Baldwin*, aki *G. Wells*⁴ szerint a világ legbékésebb embere, a királyi bizottság jelentése alapján tovább folytatja tárgyalásait. *Sir Alfred Mond* megoldási tervet terjeszt a közvélemény elé, amely szerint azonnal hozzá kell látni a szénbányászoknak és a szénexportkereskedelmének átszervezéséhez, de miután ez időt kíván, a *Sir Herbert Samuel-éle* jelentés ajánlásainak végrehajtásáig, a szénbányászat állami támogatása továbbra is folyósítandó,⁵ hiszen egy hosszabb ideig tartó általános bányászsztrájk nagyobb csapást jelent az ország gazdasági életére, mint az angol költségvetésnek a tovább folyósítandó subsidiummal való megterhelése. A kormány azonban *Winston Churchill* kincstárnok kívánáságára visszautasít minden megoldási tervet, amely az állami támogatásnak bizonytalan időre való meghosszabbítását célozza. Felette hosszadalmas lenne, ha taglalnók mind-

¹ Lásd a szóbanforgó jelentés egyes fejezetei végén található konkluziókat.

² *Salton Hayden*, a michigani egyetemen a gazdaságpolitika tanára »Great Britains Labor strife« c. cikke, lásd »Current History«. Vol. XXIV. No. 3.

³ *L. Walter Shaw Sparrow* »Citizens and the Coal Drama«. »The Nineteenth Century« No 592.

⁴ *G. Wells*, *The Great English Strike*, Page & Company New-York, 1926. 4. old.

⁵ *Sir Alfred Mond* tervét lásd »The Daily Telegram« 1926. V. 1. számában.

azokat a kérdéseket, amelyek a megkötendő kollektív szerződés különböző pontjainak tárgyalásával kapcsolatban az érdekeltségek között megvitatásra kerültek. A munkaadók az új bérmegállapításhoz ragaszkodtak. A munkások képviselői kijelentették, hogy tárgyalási alapul a királyi bizottság jelentését elfogadják, de az 1924-es bértarifa revíziójáról tárgyalni csak akkor hajlandók, ha a kormány és ők, mint érdekeltek meggyőződést szereznek arról, hogy mindazoknak az intézkedéseknek végrehajtása, amelyeket *Sir Herbert Samuel* jelentése a szénbányászatnak és kereskedelemnek átszervezésével és a földtulajdonosok jogainak kisajátításával kapcsolatba ajánl, nem vezettek a termelés költségeinek oly lényeges csökkenéséhez, amely mellett az 1924-es bérek és a hét órás munkanapról szóló törvény érvénye továbbra is fenntartható.¹ A kormány *Hilton Young* véleményét osztja, amely szerint a szénbányászatnak nyújtott támogatás a közterhek növelésére vezet, már pedig a termelés és forgalom növekedésének legnagyobb akadályai, a magas közteher. A szénbányászat krízise pedig a termelés és forgalom csökkentésének eredménye. A kormány a subsidium további folyósításának gondolatát visszautasítja és megfordítva állítja fel a bányászok formuláját, mondván: az adott probléma a szénbányászat termelési folytonosságának biztosítása az ipar újjászervezésének ideje alatt. A jelenlegi bérek mellett az állami támogatás megszűnése után üzemüket a bányavállalatok tovább nem folytathatják. Az egyetlen kiút, a bérek sülyesztése, vagy a termelési költségeknek a munkaidő meghosszabbítása révén való csökkentése.

A kormány propozícióira *Mr. Pugh*, a szakszervezeti tanács elnöke kijelenti, hogy a munkaidő meghosszabbítása teljesen indokolatlan, hiszen az a széntermelés fejlődésére vezetne, ami a rossz konjunktúra mellett, a szén árának újabb sülyedését eredményezné. A munkaidő meghosszabbítása továbbá növelné a bányászok munkanélküliségét, ami az angol munkaügyi minisztérium jelentése szerint már is aggasztó, hiszen a bányászok 7.9%-a már ezidőben munkanélkül állott.² Április 30-án este a kormány az érdekeltek elé újabb javaslatot terjeszt: (*Lord Birkenhead* formulája.) Az érdekeltek fogadják el tárgyalási alapul *Sir Herbert Samuel* jelentését, beleértve a bércsökkentésre is irányuló javaslatot is. Amennyiben a feltételnek az érdekeltek eleget tesznek, a kormány paritásos tanácsadó-bizottságot szervez, amely a bányászat átszervezését célzó törvényjavaslatokat előkészíti. A bányászszövetség a kormányjavaslat elől elzárkózik és május 4-ére általános bányászsztrájkot hirdet. A kormány tanácsára a király április 30-án összehívja a titkos tanácsot, amely *Earl of Balfour*-nak, a titkos tanács elnökének, *Viscount Cave*, lord chancelornak és *Sir William Joyuson-Hicks* belügyi államtitkárnak jelenlétében határozatot hoz, melynek értelmében a király az 1920. évi *Emergency Act* alapján proklamációval kihirdeti a kivételes állapotot. Ennek az a jelentősége, hogy a kormány rendeleti úton megteheti mindazokat az intézkedéseket, amelyek alkalmasak arra, hogy a köz érdekét bárhonnán jövő támadással szemben megvédjék. A kormány e széleskörű felhatalmazását az korlátozza, hogy az *Emergency Bill* alapján kibocsátott rendeleteit azonnal az alsóház elé kell terjesztenie s ezek a rendeletek hatályban, kibocsátásuktól számított hét napon túl csak akkor maradnak, ha azoknak hatályát az alsóház határozatilag meghosszabbítja. A királyi proklamáció megjelenése dacára, a tárgyalások tovább folytak, amidőn a kormány tudomást szerzett arról, hogy a *Daily Mail* szerkesztőségében a «Királyért és hazáért» című vezércikk kiszédését

¹ Lásd «*The Times*» című napilap 1926. V. 1. számának «*An Impossible Demand*» című vezércikkét.

² Lásd «*The Ministry of Labour Gazette*» Vol. XXXIV. No 5. 169. old.

a szedők megtagadták. Bár a szakszervezeti tanács sietett kijelenteni, hogy a szedők nem szakszervezeti utasításra jártak el, de abból a tényből, hogy ez a jelenség több lap nyomdájánál is mutatkozott, nyilvánvalóvá vált, hogy itt igenis szervezett akcióról van szó, amely súlyos merényletet jelent úgy a vélemény-, mint a sajtószabadsággal szemben. *Baldwin* egyeztető tárgyalásait azonnal megszakította, a szakszervezeti tanács válaszul az úgynevezett általános sztrájkot proklamálta. Azért mondjuk úgynevezett általános sztrájkot, mert a szakszervezeti tanács sztrájkhatározata «csak» a következő iparokra terjedt ki: szállítmányozás, grafikai ipar (beleértve a napilapok kiadását), vas- és fémipar, gépipar és építőipar. Míg a bányászatban május 1-én 800.000 munkás sztrájkolt, ehhez a számhoz *Heyden* Prof. adatai szerint május 4-én 300.000 és május 5-én további 1,405.000 munkás csatlakozott. A hazai sajtóban is megjelent 5,000.000 sztrájkoló számával szemben, *Heyden* prof. szerint, abban 2,505.000 munkás vett részt. Ha tekintetbe vesszük tehát, hogy a munkanélküliség elleni biztosítás Angliában körülbelül 12,000.000 keresőre terjed ki, úgy valóban nem állíthatjuk azt, hogy az 1926. májusi nagy sztrájk általános jellegű volt.

A sztrájkbalépő angol munkások túlnyomó része mozgalmukat egy gigászi erőmegfeszítésnek tekintette és a munkások bíztak abban, hogy annak révén feltartóztatják a kontinentális bérszínvonalakat messze felülmúló bérek leforgácsolásának folyamatát, amely béreket részint a háború alatt, részint a háború utáni kedvező konjunktúra idején harcoltak ki munkaadóiktól. Amint innen távolról az angol közhangulat alakulását megfigyelhetjük, úgy láttuk, hogy máj. 2-ig az angol közvélemény a kivívott magasabb életszandard megvédéséért küzdő bányász nép mellett nyilatkozott meg. Döntő fordulatot jelentett a *Daily Mail* ismeretes esete. A közvélemény a szedők eljárásában a szakszervezetek erőszakosságának megnyilatkozását láttak az angol polgári jogok szentségeivel szemben. Miután azt követőleg az angol szakszervezetek nem kipróbált vezetőik, hanem terrorisztikus magatartást tanúsító fiatal — és érdekes jelenség — túlnyomólag az intelligenciához tartozó titkáraik vezetésével «általános» sztrájkba bocsátkoztak, — az angol közvélemény a szakszervezeti tanács erőszakos politikájában támadást látott, nemcsak nemzeti gazdasági erejével, hanem alkotmánya szabadságaival szemben is. *Lord Hugh Cecil*, az angol közvélemény fölháborodását juttatta kifejezésre, midőn (május 5-én) a parlament többségének zúgó helyeslése mellett kiáltotta a *Labour-Party* felé: «Az általános sztrájk parlamentünk tekintélyét fenyegeti. Az nem egyéb, mint roham az állam ellen».¹ Anglia alkotmányát, hagyományos intézményeit, sajátos nemzeti társadalmát látta fenyegetve annak a szervezetnek erőszakos támadásától, amelynek kiküldöttei még nem is oly régen, oly leplezetlen elismeréssel szólottak a bolsevik uralmi rendszerről.

Míg *Baldwin* tárgyalta, *Churchill* cselekedett. Megszervezte a közvéleményt a kormány álláspontjának támogatására. Míg a kormány elnök a tárgyalás megszűnése után felállította a szakszervezetek számára végzetes formuláját: a kormány az általános sztrájk ideje alatt egyeztetési tárgyalások folytatását céltalannak tarja, addig *Sir William Joynson-Hicks* belügyminiszter 250.000 önkéntes jelentkezőt toborzott össze, hogy segítségükkel megszervezze az élelmiszerek szállítmányozását, azok szétosztását, valamint — különösen a külvárosokban — biztosítsa a rend fönntartását. A haderő provokálólólag seholy lépett fel. Bár a kikötővárosok esetleges forradalmi mozgalmainak elfojtására erős tengerészeti egységek állottak készen, London közelében pedig tekintélyes haderő várt királya parancsára, a kormány óvatossággal ügyelt arra, nehogy

¹ «The Generalstrike is a menace to the authority of the Parliament. It is an attack on the State».

az erőnek felesleges fitogtatásával, céltalan csapatfelvonultásokkal maga ellen fordítsa azt a közvéleményt, amely a sztrájk napjainak szaporodásával mind erősebb és határozottabb formában nyilatkozott meg *Baldwin* kormánya mellett. A kormány bölcs tapintattal használta fel a rendelkezésére álló erőt. A külvárosok tanulatlan munkásainak gyülevezés népének fékentartására a kormány rugby-játékosokból kisebb-nagyobb csapatokat szervezett és ezek a diákokból, fiatalabb tisztviselőkből álló kis csapatok az öklelésben és rúgásban szerzett tapasztalataikat nagyon jól tudták hasznosítani a támadó csőcselékkel szemben. Sortűzre, szuronyrohamra, rendőratlakra seholsem került sor. Egy pár jól irányzott *knock-out*, néhány *oxford* pompás eredményre vezetett. E párviadatok folytán egy bizonyos «osztálykülönbség» is megszűnt. Nevezetesen a «*labour*» és »*fat*« közötti ellentét is. Eddig ugyanis a munkás «*fat*»-nak becsülte le a polgárt, aki a munkás szerint tétlen életet él, hiszen kényelmes íróasztalszékben dolgozik. A munkás előtt munkának csak a fizikai munka számított. Azok a rugby-csapatok, önkéntes zsákhordók, tejeskannák cipelői és önkéntes autóbuszvezetők, akik éjjelüket nappallá téve fáradtak a közért, bizony korrekt magatartásukkal, nehéz fizikai teljesítményükkel, erős akaratukkal kivívták, ha nem is ellenfeleik szimpátiáját, de mindenesetre azoknak becsülését. Hiszen az angol sportember vérévé válik korrekt ellenfelének becsülése.¹ A kivételes nagyarányú ipari harcban súlyos válságon ment át az angol bérmunkás. A szakszervezethez való hűsége a sztrájkhatározat követésére készítette, angol volta pedig a parlamentáris kormány iránti engedelmességre szólította. Az osztályérdek a nemzet érdekével került szemben, a munkás vívta harcát az angollal. A bányászoknál ez nem volt problematikus, hiszen ők bérharcot vívtak, de százszoros súllyal nehezedett e dilemma azokra, akik eddig nem szoktak hozzá ily lelki konfliktushoz. Számosan voltak, akik a szakszervezeteiknek engedelmeskedve sztrájkba léptek, hogy egy órával utóbb fölvéssék magukat a nemzeti védelem önkéntesi sorába. Az egész sztrájkmozgalom szétbomlásnak indult, midőn *Baldwin* a *House of Commons* egyik ülésén *J. H. Thomast*, a vasutasok szakszervezetének titkárát óva figyelmeztette, hogy «nem a béreket fenyegeti a veszély, hanem alkotmányunkat, annak szabad megnyilatkozását». E kijelentés után a sztrájkmozgalmat súlyos csapások érik. *Sir John Simon*, a liberálisok nagy tekintélye az alsóházban jogászai precizitással kifejti, hogy az 1906. évi *Trade Disputes Act* értelmében az általános sztrájk törvényellenes, tehát a törvényt sértő intézkedések kibocsátói és az azokat követők kártalanításra kötelezhetők. A szilárd kormányzat elleni támadó mozgalomnak a kegyelemdőfést *Mr. Justice Astbury* május 11-iki ítélete adja meg, amely szerint «a szakszervezeti tanács által elhatározott ügynevezett általános sztrájk jogtalan és törvényellenes, az azt vezető és benne résztvevő egyének az 1906. évi *Trade Disputes Act* védelmében nem részesülnek. A szénipar kivételeivel ipari vita nem látszik fennforogni. Ugyanis ipari vita nem állhat fenn, egyrésztől a szakszervezeti tanács, másrésztől a kormányzat, illetve a nemzet között.² Az ítélet kihirdetése után a vagyoni felelősségre kötelezett, vagyonnal rendelkező szakszervezetek tárgyalás alá vették *Sir Herbert Samuelnek* ugyanaz napon eléjük terjesztett javaslatát, amely szerint:

1. Egy bizonyos ideig állami hozzájárulás tovább is folyósíttatik.

2. A bérkérdés megoldása céljából paritásos alapon országos bérhivatal szerveztetik.

¹ Azoknak a rendeleteknek ismertetésére, amelyeket a kormány és a rendkívüli intézkedések foganatosításával megbízott tíz kormánybiztos adott ki, nem terjeszkedem ki, hiszen a nagy anyag szétfeszítené e cikk kereteit.

² Lásd *Wichham Steed* «*The Story of a Blunder*» című cikkét «*The Review of Reviews*» 436. számában.

3. A jelenlegi bérek nem fognak módosulni mindaddig, amíg a munkavállalók a kormánytól a szénbányászat átszervezésének megkezdésére vonatkozólag biztosítékot kapnak.

4. A szénbányászat újjászervezéséhez szükséges intézkedéseket paritásos bizottság fogja előkészíteni. *Sir Herbert* javaslatának elfogadása után a szakszervezeti tanács határozatilag kimondotta az általános sztrájk megszűnését.¹

Az iparos Anglia életének e szomorú fejezetének ismertetéséhez néhány reflexiót kívánunk fűzni. Megállapítjuk azt, hogy a munkásságot, illetve a szakszervezeteket a mozgalomban teljes vereség érte, hiszen az általános sztrájk kudarca után a bányavállalatok kijelentették, hogy a további tárgyalások során a királyi bizottság jelentését a vita alapjául elfogadni nem hajlandók és a napi munkaidőnek egy órával való felemelését követelik.² A munkások vereségére jellemzők azok a föltételek, amelyek mellett a vasutasok szövetsége a vasútvállalatokkal új kollektív szerződését megkötötte. Ugyanis a vasutasok kötelezik magukat arra, hogy a vállalatokkal folytatandó tárgyalások nélkül nem fognak sztrájkolni, elismerik felelősségüket azokért a károkért, amelyeket a sztrájk révén a vállalatoknak okoztak, végül a vasutasok elismerik a vállalatoknak azt a jogát, hogy a vasutasszövetség tagjait csak oly mértékben fogják visszavenni, amily mértékben azt a forgalom növekedése szükségessé teszi. Hogy pártatlanságunkat igazoljuk, *Mr. Cooknak* szavaival mondjuk, hogy «a szakszervezeti világ leverve, romokban hever».³

Amilyen vereséget szenvedett az angol szakszervezeti mozgalom, a hatalmi örületben szenvedő forradalmi szellemi «intelligencia» vezetése alatt, ép oly nagy az a veszteség, amely nemcsak az angol, hanem a nemzetközi szociálpolitikai mozgalmat érte. Hiszen mindazok a konzervatív szociálpolitikusok, akik eddig az angol trade-uniókra utalva azt hangoztatták, hogy úgy az iparra, mint a munkásságra nagy előny, ha a munkavállalók szakértelemmel vezetett, nagy vagyoni erővel rendelkező szakszervezetekbe tömörülnek, most ezek a szociálpolitikusok mintegy pirulva lesznek talán kénytelenek elismerni, hogy bizonyos határon túl, amelyet megvonni alig lehetséges, a túlfelődött szakszervezeti organizációk kétségessé teszik az állam fölényes hatalmát és mint egy osztálynak szervezetei — ha ez osztály támadásba lép — a nemzet érdekeit veszélyeztethetik. Miként a napjainkban lejátszódó angol erőpróba elöntetlen színben tünteti fel az angol szakszervezeti mozgalmat, ép oly sok illúziót foszlat széjjel, amelyet mi — az ipari béke délibábjá után futók — igaz hittel tápláltunk. Bebizonyult, hogy az angol *whitleysmus* és a békéltetés ügynek az a bonyolult rendszere, amely *Mundella és Kettle* óta, az 1919. évi legújabb törvényes szabályozásáig kifejlődött, csak kisebb arányú viták, kevésbé komplikált érdekelletétek terhének vállalására képes és az egész békéltetésügyi rendszer, mihelyt nagy, országos érdekelletétek robbannak ki, az elhasznált és antiqualódott eszközök lombtárába kerül: hozzájuk senki sem nyúl, amiből talán az következik, hogy bennük nem bízik sem kormány, sem ipari érdekelt. Szomorú tény, hogy immár két esztendeje húzódik a világ legnagyobb ipari vitája és Angliában senki sem gondol arra, hogy még nem is oly régen a *whitlysmus* dicséretétől volt hangos az angol sajtó és irodalom. Még három esztendő sem múlt el azóta, hogy MacDonaldd kormányzatának idején Ófelsége ellenzékének

¹ Természetesen ez nem jelentette a még most is (1926. június 17-én) folyó általános szénbányászati sztrájk megszűnését. A vita jelenleg *Baldwin* által az alsóházban bejelentett munkaidőt szabályozó törvényjavaslat felett folyik.

² Lásd «*The Economist*» 4318. számát.

³ C. F. G. *Masterman* «*The General Strike and After*» című cikkét «*The Contemporary Review*» 726. számában.

vezére, *Stanley Baldwin* egy füzetecskében propagálta az angol békéltetés-ügy intézményeit. Vájjon ki higgyen bennük, ha azokban most legelőkelőbb propagatoruk, Nagy-Britannia miniszterelnöke is kételkedik. De amilyen fájdalmas, e konzekvenciák levonása a szociálpolitika művelőjére ép oly örvedetes azokra, akiket már régóta aggodalomba dönt az általános sztrájk lehetősége. Valóban, e sztrájk után az angol ipar lidércnyomás alól szabadul fel. Évek óta kísért az angol iparban az általános sztrájk veszedelme. A tőkés félelmében inkább külföldön investált, a munkásválság idején teljesíthetetlen követelményeket támasztott, a vállalkozói kedv megsemmisült. Az örökös kompromisszumok között, amelyeknek kötése minden, úgynevezett demokratikus régime életfeltétele, elsikkadt a nemzet érdeke. Szimptomatikus jelentőségűnek tartjuk, hogy az angol gazdasági élet oly előkelősége, mint *Lord Incheape*, a Szezei-Csatorna-Társaság alelnöki székéből kiáltott egy angol *Mussolini* után.¹

A nagy erőpróba természetesen nem maradhat hatás nélkül az angol munkásmozgalomra sem. Az idők változásával *Walsh*, *Hodges*, *Haslam* helyét *Cook* és vad erőszakos társai foglalták el. Míg *Mac Donald*, *Henderson*, *Clynes*, *Thomas* a politikai munkásmozgalomban megőrizték vezéri pozíciójukat, addig a *Bulweresetek* éléről lassankint kiszorultak a kipróbált munkásvezérek. Helyesen veti *Wyath Tilby* *Mac Donald* szemére, hogy ő, aki annak idején a szindikalizmusról írott könyvében helyesen jegyezte meg, hogy «az általános sztrájk nem alkalmas eszköz sem arra, hogy vele egy reformot kivívjunk, sem arra, hogy azzal magasabb bérszínvonalat elérjünk vagy a lét körülményeit feljavítsuk». De az a *MacDonald*, aki a múltban a szindikalakciót mindig megvetette, mint a parlamenti munkáspárt vezére, nem emelte fel szavát azon az emlékezetes májusi napon, midőn az angol szakszervezetek tanácsa meghozta az általános sztrájkról szóló határozatát.² A háború után követő angol munkásmozgalom háttérbeszorította a munkásság mérsékelt vezéreit, a szakszervezett mozgalom pedig a bolsevikiekkel leplezetlenül barátkozó³ *Purcell* és *Cook* irányítása alá került. A májusi kudarc a szakszervezeti vezetők vereségét jelenti. A kijózanodott munkásság nagy része ismét *Mac Donald*, *Clynes* és *Henderson* szavára fog figyelni. De minden vereség után számosan vannak, akikre a csapás nem kijózanodást hoz, hanem őket őrzöngésbe taszítja. Az őrzöngők csapata, úgy véljük, egy új munkáspárt magjává fog válni, mely talán nem sok idő múlva meg fogja bontani a *Labour Partynak* ma még formális egységét. Az angol munkásmozgalom kettőzöttsége ma még formátlan, de maholnap külön keretek közé jut, miként egykor a német szociáldemokrata párt kiváltotta szélső-ellenzékét a független szocialisták pártját.

A legszomorúbb jelenség, amely vizsgálódásainkból kitűnik, hogy a horizontális rétegződés Angliában is oly előrehaladt, hogy könnyen az egységes angol közszellem megbontását eredményezheti. *Az angol közösség érdekei ellen végrehajtott szakszervezeti támadás egy osztály küzdelme volt a nemzeti közösség ellen, A támadást osztály szellem hatotta át, és azt a nemzet közszelleme verte vissza.* — Anglia intézményei ennek az egyes brit közszellemnek alkotásai; Anglia államférfiai, annak szószólói. Az ő vezérletük alatt egy osztály támadása nem veszélyeztethette a közösség létét, mert Anglia konzervatív kormánya nemcsak fölényes hatalommal, hanem fölényes erkölcsi bátorsággal és értelemmel veri vissza társadalmának ellenfeleit.

Kovrig Béla.

¹ Lásd *Lord Incheape* levelét, az «*The Times*» szerkesztőjéhez a «*The Times*» 1926. IV. 10. számában.

² *A. Wyat Tilby* «*The Lost Leader*» c. cikke a «*The Nineteenth Century*» 1926. VI. sz.

³ *F. Adler: The British-Russian Report*, 1925.